

ISSN 2080-1807

Sylvia Marciniak

Instytut Informatyki Naukowej i Bibliotekoznawstwa

Uniwersytet Wrocławski

email: sylvia.marciniak@uwr.edu.pl

Zmiany i perspektywy rozwoju polskiego rynku literatury dla młodzieży

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/TSB.2021.011>

STRESZCZENIE: Artykuł jest próbą spojrzenia na literaturę dla młodzieży, ale w oderwaniu jej od książek dedykowanych czytelnikowi dziecięcemu. Zwrócono uwagę na samodzielne, integralne cechy różnicujące te dwie kategorie i wynikające z tego rozszerzenie grona odbiorców publikacji przeznaczonych dla młodzieży. Artykuł ma być próbą oceny obecnej kondycji literatury dla młodzieży na polskim rynku wydawniczym. Celem artykułu jest sprawdzenie, czy na przestrzeni ostatnich lat literatura przeznaczona dla młodzieży uległa rozwojowi, czy też obserwowana jest jej stagnacja. Badanie przeprowadzono poprzez analizę zawartości dostępnej literatury przedmiotu, licznych raportów, książkowego środowiska internetowego.

SŁOWA KLUCZOWE: literatura dla młodzieży, *young adult*, *new adult*, czytelnictwo młodzieży.

Wprowadzenie

Jednym z popularnych i bardzo zróżnicowanych gatunków dostępnych na polskim rynku wydawniczym jest literatura dla młodzieży.

Ta kategoria występuje w teorii i praktyce literaturoznawczej, księgoznawczej, bibliotekoznawczej, informacyjnej i czytelniczej. Wielu badaczy (np. Zofia Zasacka, Mariola Antczak, Małgorzata Latoch-Zielińska) rozpoczyna naukową polemikę z przeświadczeniem, że młodzież, jako grupa społeczna, nie czyta lub czyta jedynie marginalnie. Próby określenia powodów sięgania młodzieży po książkę sprowadzane są do takich czynników, jak:

rozrywka, relaks, chęć poszerzenia wiedzy, poszukiwanie odpowiedzi na interesujące pytania, możliwość przeniesienia się z bohaterami do innego świata¹.

Elżbieta Wnuk-Lipińska wymieniła:

potrzeby estetyczne, wzorów zachowań, utożsamiania się z bohaterami, informacji o świecie zewnętrznym, kompensacji, rozrywki czy akceptacji społecznej².

Współcześni socjologowie i pedagodzy podkreślają zmniejszające się zainteresowanie młodych osób książką i czytaniem na rzecz korzystania z mediów społecznościowych³.

Warto jednak poszerzyć tę analizę, uwzględniając nie tylko młodzież jako grupę czytelniczą, ale i literaturę przeznaczoną dla niej oraz jej kondycję na rynku wydawniczo-księgarskim. Artykuł dotyczy ewolucji rynku książek dla młodzieży na przestrzeni ostatnich 10 lat i stanowić będzie próbę odpowiedzi na następujące pytania badawcze: Czy rynek książki młodzieżowej w Polsce się rozwija? Jakie gatunki cieszą się największą popularnością? Czy terminologia wykorzystywana w Polsce odpowiada na potrzeby rynku, czy się z nimi rozmija? Kim są odbiorcy tej literatury? Jakie znaczenie ma Internet i środki masowego

¹ M. Antczak, *Kultura czytelnicza piątoklasistów szkół łódzkich w świetle badań własnych*, [w:] *Biblioteki i książki w życiu nastolatków*, pod red. M. Antczak, A. Walczak-Niewiadomskiej, Łódź 2015, s. 127.

² Tamże.

³ Np. A. Wawrzonkiewicz-Słomska, E. Cholewa, *Oddziaływanie mediów na dzieci i młodzież*, „Problemy Współczesnej Pedagogiki” 2017, nr 3(1), s. 34.

przekazu w jej kształtowaniu się? Badanie oparte zostało na analizie sześciu głównych segmentów, które mogą pomóc w ustosunkowaniu się do postawionych pytań badawczych i dotyczą: poziomu czytelnictwa, wielkości rynku wydawniczego, rozszerzenia grupy potencjalnych i rzeczywistych odbiorców tej literatury, zróżnicowania gatunkowego, wytworów kultury poszerzających książkowe uniwersa oraz dynamicznego rozwoju środowiska czytelnictwa w Internecie.

W Polsce przez wiele lat publikacje dla młodzieży traktowane były po macoszemu. Już sam fakt stosowania w literaturze przedmiotu formy *literatura dla dzieci i młodzieży* umiejscawia je w ramach mocno rozbudowanej literatury dziecięcej. Przeciwnikiem wyróżniania tej grupy publikacji był Janusz Dunin, który uważał, że *literatura dziecięco-młodzieżowa* jest terminem sztucznym, narzuconym przez potrzeby szkolno-pedagogiczne, a w praktyce księgoznawczej „książka dziecięca jest zjawiskiem odrębnym zarówno od tej bezprzymiotnikowej (dorosłej), jak i młodzieżowej”⁴, co wynika z samej natury publikacji dla czytelnika dziecięcego.

W *Słowniku literatury dziecięcej i młodzieżowej* pojawia się rozbudowane hasło *literatura dla dzieci i młodzieży*, w którym zauważono, że zakres terminu jest nieściśle. Zwrócono uwagę, że:

książki dla dzieci najmłodszych są stosunkowo łatwo wyróżnialne (szata graficzna, wielkość czcionki, język), natomiast im czytelnik jest starszy i bardziej zbliża się do wieku dojrzałego, tym kategoria adresata staje się mniej przejrzysta⁵.

Literatura dla młodzieży z samego założenia jest terminem problematycznym, wciąż brakuje bowiem jednoznacznej definicji młodzieży, biorąc pod uwagę kryterium wieku. Zofia Adamczykowa zwróciła uwagę, że:

⁴ J. Dunin, *Książeczki dla grzecznych i niegrzecznych dzieci. Z dziejów polskich publikacji dla najmłodszych*, Wrocław 1991, s. 5–6.

⁵ G. Leszczyński, *Literatura dla dzieci i młodzieży*, [w:] *Słownik literatury dziecięcej i młodzieżowej*, pod red. B. Tylickiej, G. Leszczyńskiego, Wrocław, Warszawa, Kraków 2002, s. 224.

określenia „dzieci i młodzieży” z reguły używa się łącznie, bo też nie ma jednoznacznych cenzur wieku, oddzielających te dwa okresy rozwojowe⁶.

W artykule zwrócono uwagę na trzy zasadnicze podziały, które są charakterystyczne dla adresatów literatury dla dzieci i młodzieży: dzieciństwo do 11/12 r.ż., wiek dorastania (12–15 lat) oraz wczesna młodość (16–19 lat)⁷. Warto jednak zastanowić się, czy nie lepszym rozwiązaniem byłby podział literatury na dziecięcą, która odpowiadałaby dzieciństwu, literaturę dla nastolatków (wiek dorastania) oraz literaturę młodzieżową (wczesna młodość), biorąc pod uwagę fakt, jak silnie w ostatnich latach te trzy formy książki zaczęły się różnicować pod względem tematyki, poruszanych motywów, form narracji czy przekazywanych przez autora odczuć.

W *Wykazach działów katalogu rzeczowego w bibliotekach publicznych dla dzieci i młodzieży* literatura dla dzieci i młodzieży podzielona jest na pięć poziomów według stopnia trudności. Poziom IV obejmują „książki dla młodzieży 15–16 lat” i w jego obrębie znajdują się:

utwory przeznaczone dla nastolatków oraz potrzebne im utwory z literatury dla dorosłych, zwłaszcza klasyki będącej lekturą szkolną⁸.

Na przestrzeni ostatniej dekady na rynku wydawniczym literatury dla młodzieży widoczne jest znaczne powielanie wzorów kultury amerykańskiej, tym sposobem m.in. coraz częściej wykorzystywane są terminy anglojęzyczne, jak *young adult* i *new adult*. Ponadto wciąż, wzorem zagranicznych rynków wydawniczych, literatura dla młodzieży zmienia swój charakter i wykorzystuje tematy i gatunki wcześniej zarezerwowane dla prozy czytelników dorosłych i to się sprawdza, zarówno teraz, jak i w przeszłości. Praktyka ta znana jest nie od dziś – *Robinson Crusoe* Daniela Defoe, *Guliwer* Jonathana Swifta, *Baśnie* braci

⁶ Z. Adamczykowa, *Literatura „czwarta” – w kręgu zagadnień teoretycznych*, [w:] *Literatura dla dzieci i młodzieży (po roku 1980)*, pod red. K. Heskowej-Kwaśniewicz, Katowice 2008, s. 23.

⁷ Tamże, s. 23–24.

⁸ *Wykaz działów katalogu rzeczowego w bibliotekach publicznych dla dzieci i młodzieży*, oprac. G. Lewandowicz-Nosal, Warszawa 2020, s. 17.

Grimm, *Władca Pierścieni* J. R. R. Tolkiena czy *Bajki* Ignacego Krasickiego to przykłady literatury dla dorosłych, które dopiero z czasem zostały przeniesione na grunt utworów dedykowanych młodzieży i tam ukonstytuowały się na stałe⁹. Tym samym literatura młodzieżowa zaczęła egzystować gdzieś pomiędzy tą przeznaczoną dla dzieci a publikacjami dla dorosłych, próbując znaleźć sobie własną, indywidualną przestrzeń. Sytuacja ta zostanie szerzej omówiona w dalszej części artykułu, gdyż zróżnicowanie samego gatunku stanowi przykład zmian w literaturze młodzieżowej.

Współcześnie istotną część literatury dla młodzieży stanowi wspomniany już gatunek *young adult*, który skierowany jest do młodych dorosłych, będących nowszą koncepcją ujmowania młodzieży. Gatunek ten teoretycznie przeznaczony jest dla młodzieży, jednak granice wiekowe są niezwykle płynne. Pojawiają się informacje, że wydawcy nastawieni są na odbiorców w wieku 12–18¹⁰ bądź 16–18 lat¹¹. Z kolei skierowana do trochę starszego grona odbiorców proza *new adult* dotyczy osób w wieku 18–25¹², 18–20¹³ czy nawet 18–30 lat¹⁴. W opracowywanych przez Bibliotekę Narodową (dalej: BN) raportach dotyczących czytelnictwa Polaków wyodrębniona została łączna kategoria dla osób w wieku 15–24 lata¹⁵. Przykłady można mnożyć, jednak celem ukazania tych nieścisłości terminologicznych i różnic w pojmowaniu młodzieży jest uzasadnienie trudności w określeniu poziomu jej czytelnictwa oraz popularności samego gatunku. Okazuje się bowiem, że grupa osób sięgających po te publikacje może być bardziej rozbudowana, niż mogłoby się wydawać.

⁹ W. Krzemińska, *Literatura dla dzieci i młodzieży. Zarys dziejów*, Warszawa 1963, s. 29.

¹⁰ V. Paerson, *Young Adult and New Adult Book Markets* [online] [dostęp 5 marca 2021]. Dostępny w World Wide Web: <https://www.thebalancecareers.com/the-young-adult-book-market-2799954>.

¹¹ *Young Adult, New Adult – co to jest?* [online] [dostęp 5 marca 2021]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.lustrorzeczywistosci.pl/2014/06/young-adult-new-adult-o-co-chodzi.html>.

¹² Tamże.

¹³ V. Paerson, dz. cyt.

¹⁴ S. L. Beckett, *Crossover Fiction: Global and Historical Perspectives*, New York 2011, s. 111.

¹⁵ Dane zebrane w trakcie analizy raportów *Stan czytelnictwa w Polsce* za lata 2012, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018 i 2020.

Poziom czytelnictwa

Pierwotnym zamysłem przedstawienia rozwoju poziomu czytelnictwa młodych odbiorców literatury była analiza porównawcza raportów BN – *Stan czytelnictwa w Polsce* – za ostatnie kilka lat. Jednakże duże zróżnicowanie sposobu prezentowania tych danych (różnice w przedstawieniu wyników w obrębie płci, wieku czytelników czy liczby przeczytanych książek) uniemożliwia stworzenie analizy porównawczej, dlatego zdecydowano się na analizę opisową. Zebrane dane mają na celu bardziej unaocznic pewne trendy, aniżeli być świadectwem regresu bądź progresu czytelnictwa. Wciąż brak pełnej analizy za rok 2019 – brak podziału na wiek i płeć czytelników. Zdecydowano się przeanalizować czytelnictwo od roku 2014, uznając, że wcześniejsze wyniki nie będą miały istotnego wpływu na aktualne miejsce literatury młodzieżowej na rynku wydawniczym.

W badaniu z 2015 r. osoby w przedziale wiekowym 15–19 lat przeczytały kolejno 1–2 książki (24%), 3–6 książek (13%) oraz 7–11 książek (10%). Pozostali respondenci (50%) nie deklarują przeczytania ani jednej książki w 2014 r. Badanie nie dzieliło czytelników ze względu na płeć¹⁶.

W raporcie stworzonym w 2016 r. przeanalizowano poziom czytelnictwa osób w wieku 15–24 lata z podziałem na czytelnictwo kobiet i mężczyzn. Mężczyźni będący czytelnikami 1–2 książek stanowili 16%, 3–6 książek 14%, 7–11 książek 8%, 12–23 książek 2%, a 24 książek i więcej 3%. Również 3% respondentów nie było w stanie określić, ile książek przeczytało w minionym roku. Pozostali mężczyźni, stanowiący 56% ankietowanych, nie przeczytali żadnej książki w 2015 r. Z kolei czytelnictwo kobiet z tej samej grupy wiekowej kształtuje się inaczej. Przeczytanie w minionym roku 1–2 książek zadeklarowało 21% z nich, 3–6 książek 23%, 7–11 książek 10%, 12–23 książek 6%, z kolei 24 książki i więcej 3%. W przypadku kobiet również 3% nie potrafi określić liczby przeczytanych książek, ale jedynie 34% stanowią

¹⁶ D. Michalak, I. Koryś, J. Kopeć, *Stan czytelnictwa w Polsce w 2015 roku* [online] [dostęp 18 lutego 2021]. Dostępny w World Wide Web: <https://www.bn.org.pl/raporty-bn/stan-czytelnictwa-w-polsce/stan-czytelnictwa-w-polsce-w-2015-r>.

osoby nieczytające. Analiza z uwzględnieniem płci osób czytających pozwala określić, że czytelnictwo kobiet w wieku 15–24 lata kształtuje się znacznie lepiej niż mężczyzn – więcej kobiet czyta w ogóle oraz jest więcej kobiet, które czytają dużo.

Z przeprowadzonego w 2017 r. badania wynika, że mężczyźni w wieku 15–24 lata przeczytali kolejno: przynajmniej jedną książkę (54%), 3 lub więcej książek (29%), 7 i więcej książek (11%). Wśród kobiet wskaźnik ten wynosi: jedną książkę (65%), 3 lub więcej książek (44%), 7 i więcej książek (19%). W tym przypadku również widać znaczącą przewagę czytelników płci żeńskiej pod względem liczby przeczytanych w ciągu roku książek.

Badanie czytelnictwa przeprowadzone przez BN za rok 2018 określa czytelnictwo ze względu na liczbę przeczytanych książek, jednak nie wyszczególnia się tutaj wyników z uwzględnieniem płci respondentów. Analiza wskazała, że osoby w wieku 15–24 lata przeczytały kolejno: 1–2 książki (22%), 3–6 książek (18%), 7 i więcej książek (11%), trudno podać liczbę (4%). W roku 2018 45% respondentów nie przeczytało żadnej książki. Tak jak wspomniano wcześniej, dostępne są jedynie wstępne wyniki badań czytelnictwa BN z 2019 r., które niczego nie wnoszą do niniejszej analizy.

Badania czytelnictwa w Polsce w roku 2020 wskazują, że nadal czytanie jest bardziej domeną kobiet (53%) niż mężczyzn (33%). W tym raporcie pojawia się także informacja świadcząca o tym, że im młodszy ankietowany, tym większa szansa, że czyta książki.

Najmniej czytelników jest wśród osób najstarszych – powyżej 60 lat 33%, a powyżej 70 lat tylko 22%. W grupie wiekowej 15–18 lat czytelników jest aż 76%, co w sposób oczywisty wiąże się z pobieraniem nauki w szkole, choć warto przy tym odnotować fakt, że jednocześnie co czwarta osoba w tej grupie deklaruje, że w ciągu roku nie czytała żadnej książki. Trudno sobie wyobrazić, że uczęszczając do szkoły, można nie mieć kontaktu z książkami, prawdopodobnie zatem część badanych, którzy udzielili takiej odpowiedzi, nie traktuje jako książki materiałów dydaktycznych udostępnia-

nych *online* przez nauczycieli czy też samodzielnie zdobywanych w Internecie¹⁷.

Do podobnych wniosków doszli Ewa Zabielska¹⁸ czy Kamil Śmiałkowski¹⁹.

W raporcie z 2020 r. dostępna jest analiza korelacji gatunku z wiekiem czytelników. Pozwala to określić, jaki rodzaj literatury interesuje młodzież i czy jest ona bezpośrednio do nich skierowana. Każdy gatunek został podzielony na cztery kategorie wiekowe: 15–24 lata, 25–39 lat, 50–59 lat oraz 60 lat i więcej. Osoby w przedziale wiekowym 15–24 lata przodują wśród czytelników takich gatunków, jak: kanon lektur szkolnych (22% czytelników gatunku), literatura wysokoartystyczna przed 1918 r., w tym także lektury szkolne (22%), fantastyka dla młodzieży (8%), beletrystyka dla młodzieży – obyczajowa, przygodowa (7%). Duży odsetek czytelnictwa młodzieży i młodych dorosłych jest także widoczny w kategoriach: literatura obyczajowa, popularna, romanse oraz literatura kryminalna, sensacyjna, thriller.

Dane zaczerpnięte z raportów *Stan czytelnictwa w Polsce* oraz innych publikacji²⁰ pozwalają na wyciągnięcie jednego istotnego wniosku – od wielu lat widoczna jest tendencja znacznego przodowania kobiet pod względem liczby przeczytanych książek w ciągu roku. Konsekwencją takiego stanu rzeczy może być wzrost znaczenia literatury romansowej dla młodzieży oraz literatury fantastycznej z elementami

¹⁷ *Stan czytelnictwa w Polsce* [online] [dostęp 8 lutego 2022]. Dostępny w World Wide Web: <https://www.bn.org.pl/download/document/1621420376.pdf>.

¹⁸ Zob. E. Zabielska, *Czytelnictwo wśród młodzieży*, „Poradnik Bibliotekarza” 2016, nr 3, s. 4–8.

¹⁹ Zob. K. Śmiałkowski, *Dzieci czytają więcej*, „Wprost” 2016, nr 34, s. 70–71.

²⁰ Zob. m.in. Z. Zasacka, *Chłopcy coraz częściej wykluczają się z kultury czytelnicy: trendy w postawach czytelniczych nastolatków*, „Poradnik Bibliotekarza” 2017, nr 1, s. 4–7; Z. Zasacka, *Lektury w wieku adolescencji – wybory i oczekiwania nastolatków*, [w:] *Lektury w ręku nauczyciela: perspektywa polska i zagraniczna*, red. A. Janus-Sitarz, Kraków 2019, s. 15–38; M. Wróblewski, A. Zatora, *Czytania jak na lekarstwo: możliwa recepta na niski poziom czytelnictwa wśród nastoletnich chłopców: refleksja wokół projektu „Boys Reading” = Reading? Scarcely ever: potential solutions for low level of reading among teenage boys: reflection on „Boys Reading” Project*, [w:] *Nowoczesne technologie czy tradycyjne metody? O tendencjach w krzewieniu kultury czytelniczej młodego pokolenia*, red. M. Antczak, A. Walczak-Niewiadomska, Łódź 2017, s. 121–138.

romansu, a także wzrost popularności książek typu *young adult*, które są skierowane w większym stopniu do kobiet.

Wyniki te potwierdza także przeprowadzone w 2018 r. badanie, dotyczące czytelnictwa nastoletnich dziewcząt. Analiza porównawcza z roku 2013 i 2018 wskazuje, że:

odnotowano nieznaczny wzrost czytelnictwa nastolatków w czasie wolnym (z 62% na 65%). Jest to zasługą wyraźnego skoku zainteresowania książką wśród dziewcząt (odsetek dziewcząt czytających w czasie wolnym wzrósł z 72% na 82%) [...]. Badacze wiążą to zjawisko z popularnością najnowszych powieści obyczajowych oraz fantastycznych dla młodzieży, które szybko stają się tematami głośnych ekranizacji, artykułów prasowych oraz ożywionych dyskusji fanów w mediach społecznościowych²¹.

Podobne kwestie zostaną poruszone przy analizie literatury dla młodzieży.

Zasacka przeprowadziła także inne badania czytelnictwa młodzieży szkolnej – gimnazjalistów. Badanie przeprowadzone zostało kolejno w roku 2003, 2010 i 2013, co umożliwiło stworzenie analizy porównawczej. Badaczka podzieliła swoich czytelników według płci, a samą czynność czytania na dwie główne kategorie – czytanie książek poza obowiązkiem szkolnym i czytanie lektur szkolnych. Ustaliła, że w 2003 r. poza obowiązkiem szkolnym czytało 72% badanych gimnazjalistów (w tym 62% chłopców i 82% dziewcząt), w 2010 wynik spadł do 68% (w tym 56% chłopców, a 81% dziewcząt), a w 2013 do 62% (w tym 52% chłopców, a 73% dziewcząt). W przypadku czytania lektur szkolnych procentowy rozkład kształtował się następująco: 2003 r. – 74% (w tym 63% chłopców, 87% dziewcząt), 2010 r. – 75% (w tym 64% chłopców, 85% dziewcząt), 2013 r. – 76% (w tym 69% chłopców, 84%

²¹ *Wzrost czytelnictwa nastoletnich dziewcząt* [online] [dostęp 18 marca 2021]. Dostępny w World Wide Web: <https://www.bn.org.pl/aktualnosci/3489-wzrost-czytelnictwa-nastoletnich-dziewczat.html>.

dziewcząt). Badania potwierdzają, że czytelnictwo nastolatek utrzymuje się na wyższym poziomie²².

W analizowanej grupie wiekowej, obejmującej zarówno nastolatków, młodzież, jak i młodych dorosłych, nie sposób nie wspomnieć o studentach. Ciekawe badanie czytelnictwa studentów zostało przeprowadzone w województwie łódzkim w 2014 r. Wynika z niego, że „zdecydowana większość badanych (52,9%) czyta kilka książek w miesiącu, 21% – jedną książkę miesięcznie, 11,3% – jedną książkę na dwa miesiące, 6,2% – 3–4 książki rocznie, 5,4% – 1–2 książki rocznie. Tylko jedna osoba przyznała, że nie czyta książek. Nieznaczny odsetek, bo 2,7% respondentów, nie potrafił określić liczby książek czytanych na przestrzeni roku²³. Wciąż brakuje jednak całościowych badań czytelnictwa beletrystyki wśród studentów. Dostępne są badania czytelnictwa książek i prasy naukowej²⁴, czytelnictwa studentów konkretnych instytucji²⁵ czy nawet konkretnych publikacji²⁶.

Porównując poziom czytelnictwa kobiet i mężczyzn w skali światowej z realiami polskimi, można stwierdzić, że nie są dostrzegalne

²² Z. Zasacka, *Chłopcy coraz częściej wykluczają się z kultury czytelniczej – trendy w postawach czytelniczych nastolatków*, „Poradnik Bibliotekarza” 2017, nr 1, s. 4–7.

²³ *Czytelnictwo i preferencje czytelnicze studentów łódzkich uczelni i bywalców Domu Literatury w Łodzi. Raport z badań* [online] [dostęp 7 lutego 2022]. Dostępny w World Wide Web: <https://www.nck.pl/upload/attachments/315701/Raport%20z%20badań%202014.pdf>.

²⁴ Zob. *Czytelnictwo czasopism kulturalnych wśród studentów: raport z badań*, pod red. A. Habdy, Warszawa 2009; J. Rogińska-Usowicz, *Czytelnictwo studentów związane z procesem studiowania: zależności między zmiennymi w badaniach empirycznych na przykładzie Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego*, [w:] *Czytelnictwo w dobie informacji cyfrowej: rozwój, bariery, technologie: praca zbiorowa*, Warszawa 2015.

²⁵ Zob. B. Żuber, „A jednak czytają...” *Badania sondażowe nt. czytelnictwa studentów Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Koszalinie* [online], „Biuletyn EBiB” 2011, nr 4, s. 107 [dostęp 9 lutego 2022]. Dostępny w World Wide Web: http://www.ebib.pl/images/stories/numery/122/122_zuber.pdf; W. Pelczar, *Zainteresowania czytelnicze studentów dziennikarstwa i anglistyki Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie*, „Media, Kultura, Komunikacja Społeczna” 2016, nr 3, s. 41–53; M. Przybysz, *Jeśli nie oni, to kto? Czytelnictwo wśród studentów Uniwersytetu Łódzkiego i Politechniki Łódzkiej*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Librorum” 2002, nr 11, s. 15–37.

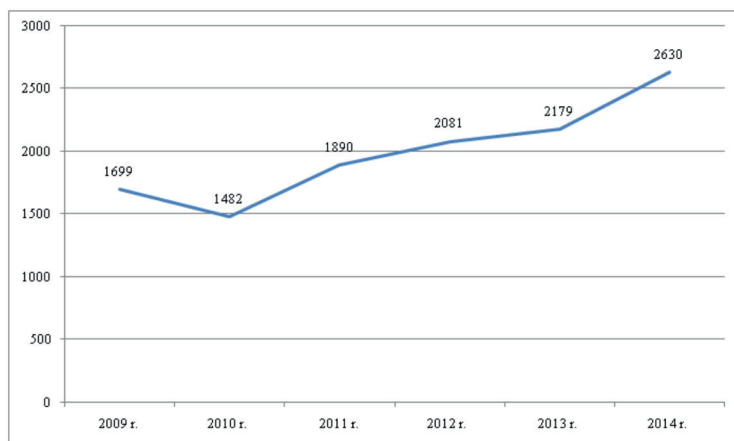
²⁶ Zob. J. Hodun, *Społeczny obieg twórczości Andrzeja Sapkowskiego w środowisku studenckim*, [w:] *Bestsellery. Literatura popularna. Odbiorcy. Empiryczne badania współczesnego czytelnictwa*, red. A. Dymmel, Lublin 2009, s. 73–95.

znaczące dysproporcje. Raport *World Reading Habits in 2020* podkreśla, że umiejętność pisania i czytania w tym roku posiadało 90% mężczyzn i 83% kobiet, a mimo to, porównując czytelnictwo w kilku wybranych krajach, można zauważyć, że to kobiety czytają więcej. W USA w ciągu roku 32% mężczyzn i 22% kobiet nie przeczytało żadnej książki. W przypadku niemieckich nastolatków dziewczęta spędzają w ciągu dnia na czytaniu średnio o 17 minut więcej niż ich koledzy, a w Singapurze zainteresowanie czytaniem jest widoczne u 75% dziewcząt i 57% chłopców. Największa zmiana widoczna jest w krajach afrykańskich – gdzie 65% czytelników stanowią mężczyźni, a 35% kobiety, lecz to one czytają dłużej w ciągu dnia – jednakże wynika to ze specyfiki organizacji życia. Co ciekawe, aż 16% czytelników romansów w skali światowej to mężczyźni²⁷, a warto pamiętać, że to ten gatunek lub jego elementy są istotnym komponentem literatury dla młodzieży.

Wielkość rynku wydawniczego

Ciekawym źródłem do badań literatury dla młodzieży są również raporty BN *Ruch Wydawniczy w Liczbach*. Zdecydowano się na analizę za ostatnie dostępne 10 lat (2009–2019), aby sprawdzić, jak kształtował się rynek wydawniczy w ostatnim czasie i czy widoczny jest przyrost liczby publikowanych tytułów. Zgromadzone dane przedstawiono na dwóch wykresach. Decyzja ta podyktowana jest znacznymi zmianami, jakie nastąpiły w formie przedstawiania danych w raportach. Do 2014 r. włącznie książki dla dzieci i młodzieży stanowiły jedną wspólną kategorię. Dopiero od roku 2015 literatura dla młodzieży została wyodrębniona z tego zbioru i zyskała autonomię. Dodatkowo w 2015 r. podano liczbę wydanych tytułów dla młodzieży za lata 2013 i 2014 w celach porównawczych.

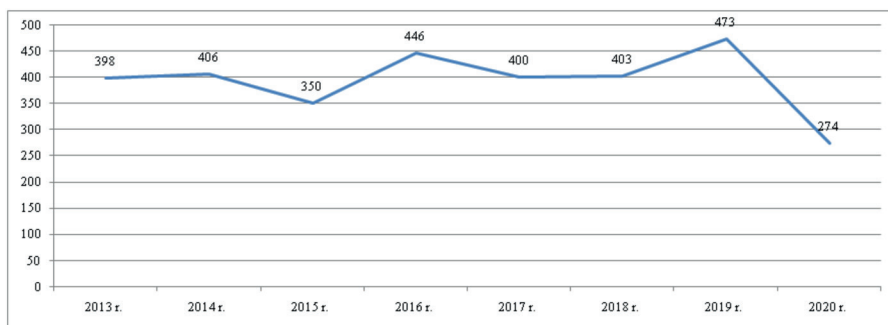
²⁷ *World Reading Habits in 2020 infographic* [online] [dostęp 7 lutego 2022]. Dostępny w World Wide Web: <https://geediting.com/world-reading-habits-2020/>.

Wykres 1. Liczba tytułów książek dla dzieci i młodzieży wydanych w Polsce w latach 2009–2014

Źródło: opracowanie na podstawie raportów *Ruch Wydawniczy w Liczbach*.

W latach 2009–2014 dostrzegalny jest wzrost liczby wydawanych tytułów dla dzieci i młodzieży, z wyjątkiem roku 2010. Za te lata brak informacji, ile spośród tych tytułów to książki dla młodzieży, a ile dla dzieci. Uznać jednak można, że przyrost tytułów dotyczył zarówno jednej, jak i drugiej grupy wiekowej, z możliwością zróżnicowania przyrostu tych dwóch grup.

Wykres 2. Liczba tytułów książek dla młodzieży wydanych w Polsce w latach 2013–2019

Źródło: opracowanie na podstawie raportów *Ruch Wydawniczy w Liczbach*.

Twórcy raportu za literaturę dla młodzieży uznają:

wszystkie utwory, które aktualnie postrzegane są jako interesujące przede wszystkim dla niedorosłych odbiorców, czyli zarówno takie, które z założenia przeznaczone były dla młodych czytelników, jak i takie, które powstały raczej z myślą o czytelnikach dorosłych, ale w praktyce przyciągnęły, lub po pewnym czasie zaczęły przyciągać, głównie młodą publiczność, co spowodowało nadanie im etykiety literatury młodzieżowej przez czytelników, a także przez wydawców oraz księgarzy i bibliotekarzy²⁸.

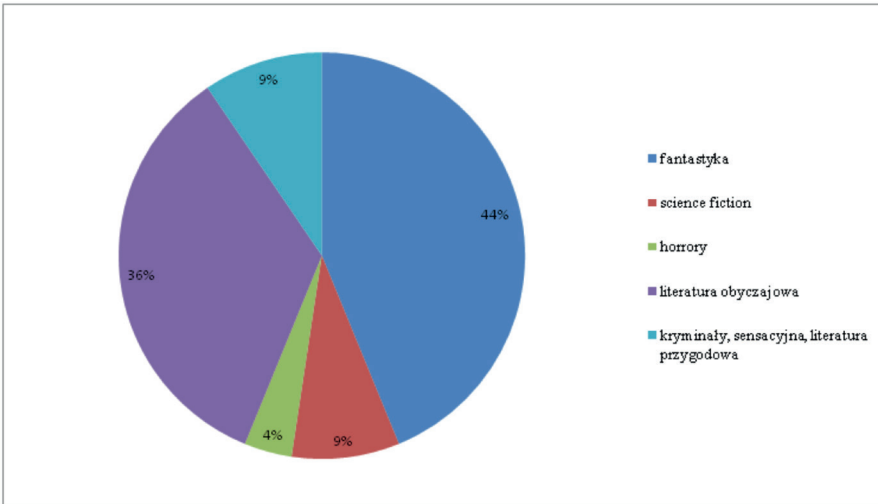
Analiza liczby wydanych publikacji przeznaczonych tylko dla młodzieży wskazywała stosunkowo stały wskaźnik 400 tytułów w latach 2013, 2014, 2017 i 2018 oraz spadek w roku 2015 i 2020. Trudno określić powody tak drastycznego spadku liczby publikacji w 2020 r. Sami twórcy raportu zwracają uwagę na to, że jest to o tyle dziwne, że literatura ta na przestrzeni kilku ostatnich lat cieszyła się stabilnością oraz że akurat ten gatunek uznaje się za jeden z najlepiej sprzedających się w tamtym roku. Podkreślają jednak, że rządzi się on specyficznymi prawami i tytuły literatury młodzieżowej oraz autorzy, których spotykamy na listach bestsellerów, to teksty nienowe i pisarze o ugruntowanej już pozycji. Być może zatem w tym przypadku wydawnictwa konsekwentnie odwołały się do bezpiecznych, sprawdzonych już utworów, nie ryzykując wydawania wielu nowości²⁹. Ciekawy jest fakt, że w latach 2016 i 2019 nastąpił wzrost, z czego w roku 2019 w stosunku do roku poprzedniego pojawiło się o 70 tytułów więcej. Jest to relatywnie wysoki przyrost jak na ten rodzaj literatury, i to zauważalny w ciągu jednego roku.

Na podstawie raportów BN sprawdzono również, jak wygląda procentowy wskaźnik występowania literatury młodzieżowej w obrębie całości rynku wydawniczego w Polsce. W latach 2015, 2017 i 2018

²⁸ O. Dawidowicz-Chymkowska, *Ruch Wydawniczy w Liczbach 2015. Książki* [online] [dostęp 5 marca 2021]. Dostępny w World Wide Web: <https://www.bn.org.pl/raporty-bn/ruch-wydawniczy-w-liczbach/ruch-wydawniczy-w-liczbach-2015-k>.

²⁹ O. Dawidowicz-Chymkowska, *Ruch Wydawniczy w Liczbach 2020. Książki* [online] [dostęp 10 lutego 2022]. Dostępny w World Wide Web: <https://www.bn.org.pl/raporty-bn/ruch-wydawniczy-w-liczbach/ruch-wydawniczy-w-liczbach-2020-k>.

utrzymywał się on na poziomie 4%, z kolei w latach 2013 i 2019 wzrósł do 5%, po to, by w 2020 r. spaść do 3%.

Wykres 3. Procentowy wykaz gatunków wydanych w ramach literatury dla młodzieży w roku 2019

Źródło: *Ruch Wydawniczy w Liczbach 2019*.

Analiza gatunków występujących w obrębie literatury dla młodzieży w roku 2019 wykazała, że największą popularnością cieszyła się fantastyka (w tym fantasy) oraz literatura obyczajowa. W 2018 r. nieznacznie częściej wydawana była literatura obyczajowa, lecz różnice te są marginalne. Poprzez literaturę tego typu rozumie się także wspomniane już nowe twory – *young adult* i *new adult*. Spada z kolei zainteresowanie dystopiami i utopiami, scharakteryzowanymi w ramach *science fiction*. Podobnie sytuacja wygląda w roku 2020 – na pierwszym miejscu pozostała fantastyka, następnie uplasowała się powieść obyczajowa, a później powieść sensacyjno-kryminalna, która zyskuje na popularności w ostatnim roku. Kolejne gatunki w mniejszości dopełniają rynek. Świadczy to już o stabilizacji gatunkowej literatury dla młodzieży i uzyskaniu wyważenia.

Badania z poprzednich lat potwierdzają, że te tendencje wcale nie są niczym nowym. Już w 2010 r. Z. Zasacka przeprowadziła badania sondażowe, w których zbadała czytelnictwo uczniów ponad 70 gimnazjów. Z badania preferencji czytelniczych wynika, że najbardziej popularnym gatunkiem jest fantastyka dla młodzieży (28%), następnie literatura obyczajowa dla młodzieży (20%), fantastyka³⁰ (16%), literatura piękna wysokoartystyczna obca i polska, poezja (14%), beletrystyka (12%), literatura sensacyjna, kryminalna (10%) i inne (mniej niż 10% ankietowanych w każdej kategorii)³¹. Świadczy to o dosyć stałym doborze gatunków wśród polskiej młodzieży.

Do podobnych wniosków dochodzono w badaniach Biblioteki Analiz i innych podmiotów. W badaniu z 2011 r., obejmującym „miłośników książek” w kategorii wiekowej osób poniżej 25 roku życia, wykazano, że młodzi ludzie najchętniej wybierają fantastykę (60%), następnie literaturę kobiecą i romans (26%) oraz klasykę zagraniczną (42%)³². Z kolei badanie czytelnictwa uczniów szkół podstawowych (już zakwalifikowanych do grona nastolatków) wykazało, że najczęściej wybierana jest fantastyka przygodowa, kolejne są powieści o wampirach, literatura dla młodszych (12–13 lat), komiksy, encyklopedie i słowniki, fantastyka dla dorosłego czytelnika i inne³³. Wydaje się, że popularność literatury romansowej i obyczajowej dotyczy starszej młodzieży – od około 15 roku życia.

Warto podkreślić, że literatura dla młodzieży często napędza sprzedaż ogólnego rynku wydawniczego. Bardzo często światowymi bestsellerami stają się właśnie publikacje tego typu, jak: *Zmierzch* Stephenie Meyer, seria książek J. K. Rowling o Harrym Potterze, cykl *Zwiadowców* Johna Flanagana czy *Igrzyska śmierci* Suzanne Collins. Zauważono te tendencje również w działalności firmy Empik – największego polskiego dystrybutora książek – która w przyznawanych od 1999 r. nagrodach (Asy Empiku, przemianowane na Bestsellery Empiku) od

³⁰ W rozumieniu fantastyki dla dorosłych.

³¹ Z. Zasacka, *Nastolatki i książki – od czytania codziennego do unikania*, „Edukacja” 2012, nr 2(118), s. 29.

³² P. Waszczyk, *Czytelnicze wybory. Analiza raportu „Rynek Książki”*, „Biblioteka Analiz” 2012, nr 6(323), s. 6–11.

³³ P. Waszczyk, *Czytelnictwo uczniów. Wyniki „badania czytelnictwa dzieci i młodzieży”*, „Biblioteka Analiz” 2014, nr 23(394), s. 14–16.

2004 r. wprowadziła kategorie *literatura dla dzieci i młodzieży* po to, aby w 2010 r. podzielić ją na dwie osobne grupy.

Rozszerzenie grupy potencjalnych i rzeczywistych odbiorców tej literatury

Zofia Adamczykowa zauważyła, że:

współczesna literatura dla młodego odbiorcy – zarówno w Polsce, jak i w świecie – coraz częściej przekracza granice odrębności i staje się tym samym literaturą uniwersalną, a więc bez wyraźnego adresu czytelniczego³⁴.

Tym samym dostrzec można, że sama grupa osób zainteresowanych literaturą dla młodzieży ulega poszerzeniu. W amerykańskim miesięczniku *The Atlantic Monthly* pojawiła się informacja, że mimo że adresatami literatury *young adult* jest młodzież, to około 55% jej czytelników stanowią osoby dorosłe³⁵. Jako powody takiego stanu rzeczy wskazuje się:

1. Częste wykorzystywanie motywu dojrzewania w literaturze – tłumaczone jest to faktem, że dojrzewanie dotyka nie tylko ludzi młodych, ale także dorosłych, gdyż jest to proces stały, a także jest miłym wspomnieniem i fantazją tego, co już było.
2. Intensywność pierwszych razów – opisy wprowadzone przez autorów „młodzieżówek” są wolne od cynizmu i mocno szczerze, dlatego relacje pierwszych pocałunków, tańców, aktów seksualnych itd. są, przez swój charakter, dobrze odbierane przez czytelników w każdym wieku.
3. Nie chodzi o ucieczkę – książki dla młodzieży często cechuje mroczny i poważny charakter. Pozycje te nie są więc ucieczką

³⁴ Z. Adamczykowa, dz. cyt., s. 18.

³⁵ C. Kitchender, *Why So Many Adults Love Young-Adult Literature* [online] [dostęp 4 marca 2021]. Dostępny w World Wide Web: <https://www.theatlantic.com/entertainment/archive/2017/12/why-so-many-adults-are-love-young-adult-literature/547334/>.

od rzeczywistości, ale próbą zanurzenia się w świecie innym niż ten czytelnikowi znany, po to, aby napotkać uczucia i relacje rozpoznawalne we własnym życiu.

4. Wysoki poziom gatunku – literatura *young adult* to gatunek, który w ostatnich latach szybko się rozwija. Nie chodzi tu jedynie o przyrost liczby tytułów, ale przede wszystkim rozwój języka, poruszanych tematów, przekazywanych uczuć, dlatego jest popularna i dlatego tak często jest adaptowana przez inne środki przekazu, np. filmy lub seriale.
5. Efekt Harry’ego Pottera – przed erą Harry’ego Pottera nikt nie myślał, że dorośli będą czytali literaturę dla młodzieży, i to na taką skalę, ale od tego momentu wszystko się zmieniło³⁶.

O fenomenie Harry’ego Pottera prawdopodobnie nikogo nie trzeba przekonywać. Trudno w tym momencie oszacować, jak wyglądałoby współczesne czytelnictwo, gdyby nie ten młody czarodziej. Wielu badaczy zajęło się analizą wpływu serii książek J. K. Rowling na różne elementy czytelnictwa i literatury. W ramach tego opracowania istotne jest właśnie to, jak różnorodne osoby sięgały po ten utwór i że od tego momentu mur oddzielający dorosłych czytelników od literatury młodzieżowej zaczął się rozkruszać. W pracy Karoliny Szawel czytamy:

wspólną cechą ludzi dorosłych i dzieci jest chęć przeżywania przygód. Książki Rowling znakomicie spełniają rolę wehikułu, który przenosi czytelników w świat magii – w świat odległy od codzienności, często szarej i pełnej problemów [...] [Autorka] dzięki połączeniu elementów przygodowych, baśniowych, społeczno-obyczajowych i satyrycznych uzyskała książkę odpowiednią zarówno dla dorosłego, jak i młodszego odbiorcy [...]. Spora rzesza fanów twórczości Rowling to ludzie dorośli, którzy z przyjemnością wracają do świata swych marzeń z dzieciństwa. Są one niezmiennie dla każdego pokolenia³⁷.

³⁶ Tamże.

³⁷ K. Szawel, „Harry Potter” J. K. Rowling – fenomen czytelniczej popularności, „Literaturoznawstwo: historia, teoria, metodologia, krytyka” 2011, nr 1, s. 130–131.

Zróżnicowanie gatunkowe

W ostatnich latach coraz częściej widoczny jest wśród czytelników trend odchodzenia od posługiwania się terminem książki dla dzieci i młodzieży (a zwłaszcza podgatunku literatura obyczajowa), a stosuje się raczej pojęcie literatura młodzieżowa bądź *young adult*, *YA*, *young adult fiction*, których konotacja jest dla użytkowników przyjemniejsza. Wykorzystanie członu określającego dorosłość zmienia nastawienie młodzieży do dedykowanych im publikacji. Także wydawnictwa i księgarnie coraz częściej odchodzą od wspólnego kategoryzowania tych dwóch, różnych od siebie, gatunków literackich. Wynika to z faktu, że młodzi czytelnicy próbują odciąć się od grupy dzieci i uplasować się jednak bliżej literatury dla dorosłych. Ma to związek z tym, że sama literatura młodzieżowa ulega przekształceniom – dotyczy tematów bardziej dojrzałych, często zahaczając już o pierwsze inicjacje seksualne, problemy z dojrzewaniem czy poszukiwaniem własnej tożsamości. W Stanach Zjednoczonych zwrócono uwagę, że jeśli publikacje z tej kategorii będą utożsamiane z książkami dla dzieci, nie otrzymają one odpowiedniej formy edytorskiej ani marketingowego wsparcia przemawiającego do nastolatków, którzy są już zbyt dojrzały na książki dla dzieci, lecz ich zainteresowania nie zawsze pokrywają się z motywami zawartymi w publikacjach pisanych dla szerokiego grona dorosłych odbiorców³⁸. Pomimo faktu, że w literaturze dla młodzieży wykorzystywane są motywy znane z literatury dla dorosłych, wciąż jest to na tyle różna od niej kategoria, że musi zostać wyodrębniona.

Co więcej, sama charakterystyka tego gatunku powoduje, że zdaje się ona poruszać tematy coraz bardziej dojrzałe, dlatego może stanowić źródło zainteresowania osób dorosłych bądź wkraczających w dorosłość. W przypadku literatury dla młodzieży można mówić o kilku sztandarowych cechach charakterystycznych, wskazanych poniżej.

1. Głównym bohaterem w powieściach dla młodzieży jest osoba młoda.

³⁸ K. Donelson, A. P. Nilsen, *Young adult fiction*, [w:] *American Popular Culture. Vol. 4. Pulp and dime novels through young adult fiction*, red. T. Inge, D. Hall, Westport 2002, s. 1869.

2. Powieść często przedstawia punkt widzenia dorastającej osoby, będący interpretacją wydarzeń rozgrywających się w opowieści.
3. Charakteryzuje się bezpośredniością ekspozycji dialogów i konfrontacji pomiędzy najistotniejszymi bohaterami.
4. Charakteryzuje się nieskomplikowaną strukturą, akcją ograniczoną w czasie i rozgrywającą się w określonej liczbie lokalizacji, niewielką ilością istotnych postaci, a także przemianą lub rozwojem głównego bohatera.
5. Główni bohaterowie są wysoce niezależni w sposobie myślenia, działania i rozwiązywania konfliktów.
6. Główny bohater ponosi konsekwencje swoich działań i decyzji.
7. Autorzy czerpią z własnych odczuć związanych z procesem dojrzewania, a także z obaw, które towarzyszą dorastającej młodzieży.
8. W powieściach dla młodzieży dąży się do przedstawienia aktualnych postaw oraz problemów społecznych.
9. Opowieści często zawierają stopniowy, narastający i ostatecznie niekompletny „wzrost świadomości” głównych bohaterów.
10. Książki niosą nadzieję³⁹.

Przesunięcie się środka ciężkości publikacji dla młodzieży w stronę prozy dla dorosłych spowodowało coraz częstsze podejmowanie i adaptowanie dla potrzeb młodego odbiorcy gatunków typowych dla literatury dorosłych, jak kryminały (*Znikający stopień* Maureena Johnsona, *13 minut* Sarah Pinborough czy seria o Enoli Holmes Nancy Springer), thrillery (*Niebezpieczne kłamstwa* Becci Fitzpatrick, *Dzisiaj umrzesz ty* Sue Wallman, *Odwet* Gretchen McNail) czy horrory (np. *Psy* Allana Strattona, *Osobliwy dom pani Peregrine* Ransoma Riggsa, *Wykreślone imię* Rhiannon Lassiter).

Okazuje się, że stosunkowo niski poziom czytelnictwa młodzieży wcale nie powoduje równie niskiej popularności publikacji dedykowanych tej grupie odbiorców. Konsekwencją zwiększenia zainteresowania osób dorosłych utworami w teorii skierowanymi do trochę młodszego gremium odbiorców stało się wykształcenie literatury *new adult*,

³⁹ Tamże, s. 1869–1870.

będącej rozwinięciem gatunku *young adult*, która przeznaczona jest dla starszych odbiorców.

Do stworzenia tej analizy posłużono się wszystkimi opublikowanymi do tej pory wydaniem pozycji *Wykaz działów katalogu rzeczowego w bibliotekach publicznych dla dzieci i młodzieży*, próbując określić, jakie zmiany zaszły w zakresie literatury dziecięcej, a zwłaszcza młodzieżowej, i czy miało to wpływ na czytelnictwo. Opracowanie stworzono na podstawie:

1. *Wykaz działów katalogu rzeczowego w bibliotekach publicznych dla dzieci i młodzieży*, oprac. B. Białkowska, Warszawa 1982.
2. *Wykaz działów katalogu rzeczowego w bibliotekach publicznych dla dzieci i młodzieży*, oprac. B. Białkowska, Warszawa 1991.
3. *Wykaz działów katalogu rzeczowego w bibliotekach publicznych dla dzieci i młodzieży*, oprac. G. Lewandowicz, Warszawa 1998.
4. *Wykaz działów katalogu rzeczowego w bibliotekach publicznych dla dzieci i młodzieży*, oprac. G. Lewandowicz-Nosal, Warszawa 2008.
5. *Wykaz działów katalogu rzeczowego w bibliotekach publicznych dla dzieci i młodzieży*, oprac. G. Lewandowicz-Nosal, Warszawa 2020.

Analiza tych publikacji wykazała znaczące zmiany, zarówno w literaturze dziecięcej, jak i młodzieżowej. Wyszczególnienie wszystkich kategorii ujętych w wykazach od 1982 do 2020 r. pozwala zauważyć, że na przestrzeni 22 lat pojawiły się 22 grupy współtworzące literaturę dla dzieci i młodzieży. Spośród nich aż 12 (55%) pozostało niezmiennych bądź zostały minimalnie zmodyfikowane na przestrzeni badanych lat. Kolejno można tu wymienić (wykorzystując odautorską kolejność):

N bajeczki, powiastki, wierszyki dla najmłodszych,
 Op łatwe opowiadania dla młodszych dzieci,
 B baśnie, legendy, podania,
 Po powieści i opowiadania obyczajowe,
 Pb powieści i opowiadania biograficzne,
 Pf powieści fantastyczno-realistyczne,
 Prz powieści przygodowo-podróżnicze,
 H powieści i opowiadania historyczne,
 Hw powieści i opowiadania o II wojnie światowej,
 Z powieści i opowiadania przyrodnicze,

F/SF powieści i opowiadania fantastyczno-naukowe (*science fiction*),
PD poezja, dramat.

W ramach opisanych już gatunków zauważono dwie, wprowadzone w trakcie, zmiany. Po pierwsze w latach 1982 i 1991 istniała samodzielna kategoria P powieść, która od 1998 r. jest traktowana jako powieść obyczajowa. Od tego samego roku powieści przygodowo-podróżnicze przekształciły się w powieści przygodowe i kryminalne. Z kolei znane i popularne *science fiction* w 1982 r. określane były skrótem F, jednakże zastąpione zostały SF z uwagi na częstsze korzystanie z tego skrótu.

W ciągu całego okresu tylko jedna kategoria została zlikwidowana, a mianowicie Pp powieści i opowiadania psychologiczne. Ich znikoma obecność na rynku i częste wykorzystywanie motywów w innych podgatunkach literatury dziecięcej i młodzieżowej (głównie powieści obyczajowych) spowodowały, że trzecie wydanie wykazów z roku 1998 zostało tej kategorii pozbawione i decyzja ta nadal zostaje utrzymana⁴⁰.

W wykazie z 1991 r. po raz pierwszy pojawiły się takie gatunki, jak: K komiksy i R literatura religijna. Świadczy to o coraz większym różnicowaniu się literatury dla dzieci i młodzieży. Z czasem tendencje te przybrały na sile, gdyż już w wykazie z 1998 r. zostały dołączone aż trzy kategorie, takie jak: Kz książki zabawki, F powieści i opowiadania fantastyczne oraz LO literatura w językach obcych. W publikacji z 2008 r. nie pojawiły się żadne znaczące zmiany. Jednakże już w najnowszej wersji z 2020 r. do wykazu dodane zostały KO książki obrazkowe, M manga oraz BT bajki terapeutyczne. Warto także wspomnieć, że w ramach kategorii SF powieści i opowiadania fantastyczno-naukowe dodano, tak popularne w ostatnich czasach, antyutopie, dystopie oraz powieści postapokaliptyczne.

Analiza wykazuje, że literatura dziecięca oraz młodzieżowa ulega znacznym zmianom i bardzo często przejawia i wykorzystuje pomysły zaczerpnięte od autorów prozy dla czytelników dorosłych. Co więcej, niski poziom „usuwania” przejętych gatunków z analizowanych wykazów świadczy o celnym doborze tych przejmowanych kategorii literackich.

⁴⁰ Wykaz działów katalogu rzeczowego w bibliotekach publicznych dla dzieci i młodzieży, oprac. G. Lewandowicz, Warszawa 1998.

Wytwory kultury poszerzające książkowe uniwersum

Warto także zwrócić uwagę na fakt, że literatura dla młodzieży znacznie otwiera się na różne formy rozszerzania uniwersów i tworzenie środowiskowych grup fanowskich, zwanych fandomami. Co ciekawe, tworzenie filmowych adaptacji wcale nie jest nowym zabiegiem. W latach 60., 70., i 80. XX w. w Polsce i za granicą tworzenie ekranizacji popularnych książek dla młodzieży było standardem – książki przekształcano w filmy w krótkim czasie i zyskiwały one ogromną popularność. Przykładami takich publikacji były: *Szaleństwa Majki Skowron Aleksandra Minkowskiego*, *Tajemnica Abigail Magdy Szabó*, *Stawiam na Tolka Banana Adama Bahdaja*, *Pan Samochodzik i Templariusze Zbigniewa Nienackiego*, *Dziewczyna i chłopak, czyli heca na 14 fajerek Hanny Ożogowskiej*, *Jeziro osobliwości Krystyny Siesickiej* i wiele innych.

Współcześnie duże znaczenie dla rozwoju literatury mają streamingowe platformy udostępniające filmy i seriale. Popularność książek, jak seria o Harrym Potterze Rowling czy Władca Pierścieni Tolkiena, nie budzi wątpliwości – zarówno książki, jak i filmy mają już status kultowych. Jednakże nowoczesne media strumieniowe znacząco wpływają na rozpowszechnienie innych publikacji, również tych skierowanych do młodego odbiorcy. Platformy te samodzielnie tworzą dane produkcje bądź są ich dystrybutorami. Niezależnie od ich roli w obu sytuacjach możemy mówić o skutku ubocznym, jakim jest popularyzacja książek. W przypadku platformy Netflix czy HBO GO pojawiają się dwie zróżnicowane formy tej popularyzacji:

1. Ekranizacje lub adaptacje książek – pierwowzór stanowi książka odpowiednio zaadaptowana dla potrzeb filmu/serialu. Przykładem młodzieżowych książek zaadaptowanych na potrzeby ekranizacji są: *Do wszystkich chłopaków, których kochałam* Jenny Han, *W śnieżną noc* Johna Greena, *Trzyście powodów* Jaya Ashera, *Wiedźmin* Andrzeja Sapkowskiego, *Wynajmij sobie chłopaka* Steve'a Blooma czy *Odwet* Gretchen McNeil. Często pokłosiem takiego filmu bądź serialu jest wydanie wznowienia książki z filmową okładką.

2. Książki rozszerzające uniwersum danej historii – są to publikacje, które nie opowiadają tej samej historii co film/serial, ale wykorzystują znanych odbiorcom bohaterów i tworzą dalsze losy na innym nośniku – papierze. Przykładami takich publikacji mogą być książki nawiązujące do serialu *Chilling Adventures of Sabrina* – *Sezon na czarownice*, *Córka chaosu*, *Ścieżka nocy* Sarah Rees Brennan lub przynależne uniwersum *Stranger Things*, jak – *Mroczne umysły* Gwendy Bond, *Wszyscy mówią mi Max* Brenny Yovanoff lub *Ciemność za miastem* Adama Christophera.

Netflix cieszy się niebywałą popularnością wśród młodzieży, dlatego może stać się komponentem popularyzacji książek. Zwłaszcza publikacje z drugiej kategorii mogą poszczycić się dużym zainteresowaniem, gdyż pozwalają utrzymać kontakt z ulubionymi bohaterami, nie powielają znanych treści i potrafią zaciekawić nowymi historiami. Budujące jest, że telewizja czy media strumieniowe, które określano jako zagładę dla książek i czytelnictwa, w pewnym zakresie działają na ich korzyść.

Rozwój środowiska czytelniczego w Internecie

Zauważono także, że wpływ na czytelnictwo młodzieży ma Internet jako medium popularyzujące literaturę. Warto tu wyróżnić zwłaszcza środowisko *BookTuba* czy *Bookstagrama* jako naturalnie wytworzonych nazw, dotyczących tematyki książkowej kolejno na *YouTube* i *Instagramie*. W ostatnim czasie znaczący staje się też *BookTok* jako książkowa społeczność *TikToka*. Wciąż wzrasta liczba kanałów na *YouTube* i profili na *Instagramie*, w ramach których omawiana jest tematyka książkowa. Są one prowadzone zazwyczaj przez osoby młode, wybierające literaturę skierowaną do osób w podobnym wieku (literatura obyczajowa/*young adult/new adult*, romanse, fantasy). Adekwatne wydaje się uznanie, że znaczna liczebność subskrybentów tych profili powoduje popularyzację samego czytelnictwa oraz konkretnych, polecanych przez nich książek. Do ciekawych i popularnych kanałów na *YouTube* można zaliczyć:

- BookReviews by Anita (100 tys. subskrypcji),
- Zaksiązkowane (73,5 tys. subskrypcji),
- Strefa Czytacza (65,6 tys. subskrypcji),
- Bestselerki (37,1 tys. subskrypcji),
- Doktor Book (22,6 tys. subskrypcji)⁴¹.

W przypadku *Instagrama* warto jako przykłady podać takie profile, jak:

- Book Reviews by Anita (26,6 tys. followersów),
- Bestselerki (20,9 tys. followersów),
- Strefa Czytacza (14,3 tys. followersów),
- Wielki Buk (12,4 tys. followersów),
- Zacytana Querida (11,2 tys. followersów).

W ostatnim czasie trochę spada zainteresowanie słowem pisany na blogach, lecz warto wspomnieć o takich, które swoją renomę budowały przez lata, jak:

- Czytam Wszędzie,
- Strefa Czytacza – Czytamy dla Rozrywki!,
- BookReviews by Anita,
- Krytycznym Okiem,
- Okruchy itd.

Ostatnie lata cechuje również mniejszy stopień wykorzystania *Facebooka* na rzecz popularniejszego wśród młodych ludzi *Instagrama*. W przypadku *Facebooka* można też mówić o większej obecności także osób dojrzałych. Warto jednak wspomnieć o takich profilach, jak:

- Nie jestem statystycznym Polakiem, lubię czytać książki (513 tys. polubień),
- Książki, które warto przeczytać (73 tys. polubień),
- Czytam, bo lubię (73 tys. polubień),
- Nie mam czasu, czytam książki (65 tys. polubień),
- Uzależnieni od czytania (53 tys. polubień).

Witryny te mają charakter ogólny, jednakże literatura młodzieżowa (głównie obyczajowa i fantastyka) zajmuje w nich istotne miejsce. Istnieją także profile przeznaczone *stricto* dla młodego odbiorcy, jednakże mają odpowiednio mniej polubień, np. We need YA Book Club (4,2 tys. polubień). Ciekawym przykładem znacznego wzrostu obecno-

⁴¹ Dane zebrane z serwisu *YouTube* na dzień 4 marca 2021 r.

ści literatury młodzieżowej na rynku wydawniczym jest powstawanie wydawnictw, których oferta jest skierowana głównie do młodzieży, jak na przykład wydawnictwo Jaguar.

W momencie powolnej degradacji znaczenia *Facebooka* dla młodych ludzi pojawiła się nowa platforma streamingowa – *TikTok*. Platforma ta umożliwia wstawianie krótkich filmików, które wizualnie mają przypominać teledyski. W 2021 r. liczba użytkowników przekroczyła milion⁴² – świadczy to o tym, jak ekspansywnie rozwija się ta platforma, głównie za sprawą młodych ludzi. Tak naprawdę forma i tematyka filmu jest nieograniczona. Poniżej przedstawiono listę przykładowych filmów, które dosyć często powtarzają się przy hashtagu *booktokpolska*⁴³:

- filmy propagujące czytelnictwo,
- książki polecane i niepolecane,
- DIY z książkami (np. malowanie brzegów okładek, tworzenie booknoków),
- unboxingi, czyli otwieranie paczek z nowymi książkami,
- cosplay książkowych postaci,
- booktour, czyli „zwiedzanie” książkowych regałów,
- wskazówki czytelnicze (np. w jakiej kolejności czytać książki w serii, jak wymawiać imiona bohaterów),
- spacer po księgarniach,
- zagadki książkowe (np. zgadnij po fanarcie/po fragmencie, z jakiej książki pochodzi).

Oprócz filmików tworzonych przez osoby prywatne pojawia się coraz więcej profili autorów, bibliotek, księgarni czy innych instytucji książki lub kultury.

Ponadto warto nadmienić o portalach wymiany informacji o książkach, jak *Lubimy Czytać* czy *Goodreads*. Zauważalne jest, że wielu twórców wyraża siebie na dwóch bądź nawet trzech różnych nośnikach przekazu. Wskazane tutaj przykłady są całkowicie subiektywnym wy-

⁴² K. Łukasiak, *TikTok podsumował 2021 rok. Który film był najpopularniejszy? Jakich piosenek słuchaliśmy?* [online] [dostęp 9 lutego 2022]. Dostępny w World Wide Web: <https://geex.x-kom.pl/lifestyle/tiktok-2021-podsumowanie-najpopularniejsze-filmy-playlista/>.

⁴³ Sam #booktokpolska jest akcją mającą promować czytelnictwo w Polsce.

borem, miały jednak nakreślić, jak bardzo rozbudowany staje się ten kontent w Polsce. Mnogość możliwości znajdowania informacji o książkach i tematach pokrewnych oraz popularność tych kanałów czy stron są świadectwem potrzeby, jaką młodzi ludzie mają w tym zakresie (uznając, że są oni głównym adresatem treści), oraz ich wykorzystania.

Innym przykładem uzasadniającym mocne przywiązanie młodych ludzi do literackich bohaterów i światów są *fan fiction*, rozumiane jako „historie z udziałem fikcyjnych postaci pisane przez fanów i zazwyczaj publikowane w Internecie”⁴⁴. Oprócz filmików, gier czy seriali także książki stają się materiałem do tworzenia nowych historii. Na podstawie fanfiction.net (kategoria *Books*), popularnej w Polsce strony internetowej, której głównym zadaniem jest udostępnianie fanowskich historii (także w języku polskim), można zauważyć, że najczęściej wykorzystywane przez fanów cykle literackie to:

1. *Harry Potter* J. K. Rowling,
2. *Zmierzch* Stephenie Meyer,
3. *Percy Jackson i Bogowie Olimpijscy* Ricka Riordana,
4. *Władca Pierścieni* J. R. R. Tolkiena,
5. *Igrzyska śmierci* Suzanne Collins,
6. *Wojownicy* Erin Hunter,
7. *Dary anioła* Cassandry Clare,
8. *Maximum Ride* Jamesa Pattersona,
9. *Hobbit* J. R. R. Tolkiena,
10. *Upiór w operze* Gastona Leroux⁴⁵.

Wszystkie wymienione publikacje są niezwykle popularnymi seriami książek bądź, w dwóch ostatnich przypadkach, pojedynczymi historiami powszechnie znanych autorów. Co ciekawe, prawie wszystkie⁴⁶ wymienione tu propozycje są na tyle popularne, że posiadają także swoje filmowe adaptacje oraz całe serie gadżetów skiero-

⁴⁴ C. Carson, *What is Fanfiction and Where to Find It: Definitions and Fan Archives* [online] [dostęp 17 marca 2021]. Dostępny w World Wide Web: <https://ojs.library.dal.ca/YAHS/article/view/6941>.

⁴⁵ Kolejność na podstawie liczby *fan fiction* udostępnionych na stronie w ramach danego uniwersum.

⁴⁶ Filmowej adaptacji na chwilę obecną nie doczekała się jedynie seria *Wojownicy* Erin Hunter.

wanych do fanów. Wniosek nasuwa się sam – publikacja musi cieszyć się ogromną popularnością, aby odbiorcy nie chcieli rozstawać się z danym uniwersum. Uznać można, że młodzież, jako główny twórca i odbiorca *fan fiction* oraz całych fandomów, jest grupą, która najbardziej przywiązuje się do danych książek. Argument ten nie jest potwierdzeniem faktu, że młodzież czyta dużo, ale na pewno stanowi świadectwo, że młodzież czyta, głęboko zanurzając się w stworzone przez autorów światy. Można na to spojrzeć również z innej strony – młodzież może nie czyta dużo, ale dużo młodzieży czyta wybrane publikacje. Niektórzy po zainteresowaniu się danym uniwersum stają się fanami czytania w ogóle, a inni na stałe przywiązują się do jednej historii i mocno się jej trzymają. Ciekawe byłoby sprawdzenie badaniem ankietowym, czy jedna, mocno popularna seria jest w stanie przekonać do czytania i jaki wymiar miałoby to zjawisko. Nie ulega wątpliwości, że dla autorów, bibliotekarzy czy wydawców milej widziany jest odbiorca z pierwszej grupy, jednakże w takim wypadku nie pozostaje nic innego, jak myśleć: „nieważne, co czytają, byle czytali”.

Ciekawym aspektem uzasadniającym mocno „internetowy” charakter czytelnictwa młodych ludzi jest tworzenie książkowych zwiastunów (*booktrailer*). To również pokazuje, jak różne zainteresowania młodzieży wzajemnie się zazębiają, mimo iż zwiastun książkowy jest *stricte* związany z literaturą, to sama koncepcja posiada elementy zwiastunów filmów, czy nawet teledysków muzycznych. Autorami literatury dla młodzieży, którzy mogą poszczycić się książkowymi teledyskami, są m.in. Kiera Cass, Victoria Aveyard, Neila Gaiman, Soman Chani, Nicole Yoon, Tomi Adeyemi, Maureen Johnson, Mia Sheridan i in.

Henry Jenkins zauważył, że:

przemysł medialny staje się coraz bardziej zależny od aktywnych, oddanych konsumentów rozpowszechniających na zatłoczonym rynku informacje o wartościowych produktach⁴⁷.

⁴⁷ A. Perzyńska, *Opowiadać dalej – fanfiki, mashupy, uniwersa – alternatywa i konwergencja* [online] [dostęp 16 marca 2021]. Dostępny w World Wide Web: https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/4559/Anna_Perzynska_Opowiadac_dalej_fanfiki_mashupy_uniwersa_alternatywa_i_konwergencja.PDF?sequence=1, cyt. za: H. Jenkins, *Kultura konwergencji: zderzenie starych i nowych mediów*, Warszawa 2007, s. 133.

W przypadku literatury dla młodzieży wydaje się, że ta zależność także w coraz większym stopniu jest widoczna. Dzieci są w wyborach czytelniczych zależne od rodziców i nie prowadzą komunikacji z zakresu literatury, z kolei osoby dorosłe mają samodzielność wyboru i prowadzą rozmowy, jednakże większe możliwości czasowe oraz stałe egzystowanie w mediach społecznościowych powodują, że to właśnie młodzież uznaje się za grupę przodującą w tym zakresie. Raport z badań „Nastolatki 3.0” wykonany przez Naukową i Akademicką Sieć Komputerową – Państwowy Instytut Badawczy (dalej: NASK) podaje, że „obecnie nastolatki spędzają w sieci średnio 4 godziny i 50 minut dziennie. W dni wolne od zajęć szkolnych czas ten wydłuża się średnio do 6 godzin i 10 minut. Blisko co dziesiąty (11,5%) nastolatek jest aktywny w sieci ponad 8 godzin dziennie, a co piąty (21,3%) spędza tyle czasu przed monitorem w dni wolne od edukacji⁴⁸. Warto byłoby sprawdzić, czy rzeczywiście młodzież w porównaniu do czytelników dorosłych bardziej opiera wybory czytelnicze na naturalnie kształtujących się medialnych grupach osób czytających. Wydaje się, że czytelnicy literatury młodzieżowej to społeczność najbardziej spójna i nastawiona na ciągłe utrzymywanie relacji przy wykorzystywaniu zróżnicowanych środków masowego przekazu.

Napływające ze Stanów Zjednoczonych wiadomości, stwierdzające, że literatura tego typu w coraz większym stopniu przyciąga coraz bardziej zróżnicowane pod względem wieku gremium, jest widoczne także w Polsce. Książki tego typu czytają nastolatki, młodzież szkolna, studenci, dorosłe kobiety, a coraz częściej sięgają po nie także mężczyźni. Literatura dla młodzieży jest segmentem bardzo progresywnym, stąd też widoczny wzrost czytelnictwa głównie nastolatek i młodych kobiet, zwiększenie liczby tytułów na rynku wydawniczym⁴⁹, pojawianie się nowych gatunków (także dla starszych czytelników zainteresowanych historiami młodych bohaterów) oraz dojrzały styl pisania i rozbudowa form udostępniania książkowych treści. Ponad-

⁴⁸ *Nastolatki 3.0. Raport z ogólnopolskiego badania uczniów* [online], red. R. Lange, Warszawa 2021 [dostęp 8 lutego 2022]. Dostępny w World Wide Web: <https://www.nask.pl/pl/raporty/raporty/4295,RAPORT-Z-BADAN-NASTOLATKI-30-2021.html>.

⁴⁹ Mimo lekkiego spadku w ostatnim czasie wciąż uznaje się literaturę dla młodzieży za segment bardzo opłacalny ze względu na stabilność i unormowanie się preferencji czytelniczych.

to ten rodzaj literatury maksymalnie wykorzystuje środowiska czytelnicze w Internecie, tak charakterystyczne dla młodych odbiorców, do tworzenia kultury okołoczytelniczej, wyboru publikacji do wydania na polski rynek czy dzielenia się czytelniczymi predyspozycjami. Już w 2012 r. w wywiadzie dla Biblioteki Analiz przedstawicielka Wydawnictwa Jaguar, specjalizującego się w literaturze dla młodzieży, zauważyła, że już od momentu otwarcia wydawnictwa do 2012 r. ten rynek znacząco się powiększył⁵⁰, a obecnie tendencja ta jeszcze się nasila. Występowanie tych czynników umożliwia stwierdzenie, że literatura dla młodzieży (głównie w postaci powieści fantasy i *young/new adult*) obecnie w Polsce ulega rozwojowi.

To, co zostało w ramach tego artykułu powiedziane, nie jest niczym nowym, jest wręcz powrotem do praktyk, które już wcześniej się sprawdzały i zostały na jakiś czas wyparte przez dysonans literatury dla młodzieży, stojącej zarówno u progu książek dla dzieci, jak i tych dla dorosłych. Znany pedagog Edward Estkowski działający w XIX w. zauważył:

poznasz dobrą książkę dla młodzieży po tym, jeśli ją dziecko z przyjemnością przeczyta, a i starszy nie pogardzi⁵¹.

Bibliografia

- Adamczykowa Zofia, *Literatura „czwarta” – w kręgu zagadnień teoretycznych*, [w:] *Literatura dla dzieci i młodzieży (po roku 1980)*, pod red. Krystyny Heskiej-Kwaśniewicz, Katowice 2008.
- Antczak Mariola, *Kultura czytelnicza piątoklasistów szkół łódzkich w świetle badań własnych*, [w:] *Biblioteki i książki w życiu nastolatków*, pod red. Marioli Antczak, Agaty Walczak-Niewiadomskiej, Łódź 2015.
- Beckett Sandra L., *Crossover Fiction: Global and Historical Perspectives*, New York 2011.

⁵⁰ P. Dobrołęcki, P. Waszczyk, *Zachować rozsądek. Rozmowa z Ewą Holewińską i Anną Pawłowicz – właścicielkami Wydawnictwa Jaguar*, „Biblioteka Analiz” 2012, nr 5(322), s. 4–7.

⁵¹ W. Krzemińska, dz. cyt., s. 54.

- Carson Caitlyn, *What is Fanfiction and Where to Find It: Definitions and Fan Archives* [online] [dostęp 17 marca 2021]. Dostępny w World Wide Web: <https://ojs.library.dal.ca/YAHS/article/view/6941>.
- Czytelnictwo i preferencje czytelnicze studentów łódzkich uczelni i bywalców Domu Literatury w Łodzi. Raport z badań [online] [dostęp 7 lutego 2022]. Dostępny w World Wide Web: <https://www.nck.pl/upload/attachments/315701/Raport%20z%20badań%202014.pdf>.
- Dawidowicz-Chymkowska Olga, *Ruch Wydawniczy w Liczbach 2020. Książki* [online] [dostęp 10 lutego 2022]. Dostępny w World Wide Web: <https://www.bn.org.pl/raporty-bn/ruch-wydawniczy-w-liczbach/ruch-wydawniczy-w-liczbach-2020-k>.
- Dobrołęcki Piotr, Waszczyk Paweł, *Zachować rozsądek. Rozmowa z Ewą Holewińską i Anną Pawłowicz – właścicielkami Wydawnictwa Jaguar*, „Biblioteka Analiz” 2012, nr 5(322), s. 4–7.
- Donelson Kenneth, Nilsen Alleen P., *Young adult fiction*, [w:] *American Popular Culture. Vol 4. Pulp and dime novels through young adult fiction*, red. Thomas Inge, Dennis Hall, Westport 2002.
- Dunin Jausz, *Książeczki dla grzecznych i niegrzecznych dzieci. Z dziejów polskich publikacji dla najmłodszych*, Wrocław 1991.
- Kitchener Caroline, *Why So Many Adults Love Young-Adult Literature* [online] [dostęp 4 marca 2021]. Dostępny w World Wide Web: <https://www.theatlantic.com/entertainment/archive/2017/12/why-so-many-adults-are-love-young-adult-literature/547334/>.
- Krzemińska Wanda, *Literatura dla dzieci i młodzieży. Zarys dziejów*, Warszawa 1963.
- Leszczyński Grzegorz, *Literatura dla dzieci i młodzieży*, [w:] *Słownik literatury dziecięcej i młodzieżowej*, pod red. Barbary Tylickiej, Grzegorza Leszczyńskiego, Wrocław, Warszawa, Kraków 2002.
- Łukasiak Katarzyna, *TikTok podsumował 2021 rok. Który film był najpopularniejszy? Jakich piosenek słuchaliśmy?* [online] [dostęp 9 lutego 2022]. Dostępny w World Wide Web: <https://geex.x-kom.pl/lifestyle/tiktok-2021-podsumowanie-najpopularniejsze-filmy-playlista/>.
- Michalak Dominika, Koryś Izabela, Kopeć Jarosław, *Stan czytelnictwa w Polsce w 2015 roku* [online] [dostęp 18 lutego 2021]. Dostępny w World Wide Web: <https://www.bn.org.pl/raporty-bn/stan-czytelnictwa-w-polsce/stan-czytelnictwa-w-polsce-w-2015-r>.

- Nastolatki 3.0. Raport z ogólnopolskiego badania uczniów* [online] red. Rafał Lange, Warszawa 2021 [dostęp 8 lutego 2022]. Dostępny w World Wide Web: <https://www.nask.pl/pl/raporty/raporty/4295,RAPORT-Z-BADAN-NA-STOLATKI-30-2021.html>.
- Peterson Valerie, *Young Adult and New Adult Book Markets* [online] [dostęp 5 marca 2021]. Dostępny w World Wide Web: <https://www.thebalancecareers.com/the-young-adult-book-market-2799954>.
- Perzyńska Anna, *Opowiadać dalej – fanfiki, mashupy, uniwersa – alternatywa i konwergencja* [online] [dostęp 16 marca 2021]. Dostępny w World Wide Web: https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/4559/Anna_Perzyska_Opowiadc_dalej_fanfiki_mashupy_uniwersa_alternatywa_i_konwergencja.PDF?sequence=1.
- Szawel Karolina, „*Harry Potter*” J. K. Rowling – fenomen czytelniczej popularności, „*Literaturoznawstwo: historia, teoria, metodologia, krytyka*” 2011, nr 1, s. 115–132.
- Waszczyk Paweł, *Czytelnictwo uczniów. Wyniki „badania czytelnictwa dzieci i młodzieży”, „Biblioteka Analiz”* 2014, nr 23(394), s. 14–16.
- Waszczyk Paweł, *Czytelnicze wybory. Analiza raportu „Rynek Książki”, „Biblioteka Analiz”* 2012, nr 6(323), s. 6–11.
- Wawrzonkiewicz-Słomska Anna, Cholewa Ewelina, *Oddziaływanie mediów na dzieci i młodzież*, „*Problemy Współczesnej Pedagogiki*” 2017, nr 3(1), s. 25–35.
- World Reading Habits in 2020 infographic* [online] [dostęp 7 lutego 2022]. Dostępny w World Wide Web: <https://geediting.com/world-reading-habits-2020/>.
- Wykaz działów katalogu rzeczowego w bibliotekach publicznych dla dzieci i młodzieży*, oprac. Barbara Białkowska, Warszawa 1982.
- Wykaz działów katalogu rzeczowego w bibliotekach publicznych dla dzieci i młodzieży*, oprac. Barbara Białkowska, Warszawa 1991.
- Wykaz działów katalogu rzeczowego w bibliotekach publicznych dla dzieci i młodzieży*, oprac. Grażyna Lewandowicz, Warszawa 1998.
- Wykaz działów katalogu rzeczowego w bibliotekach publicznych dla dzieci i młodzieży*, oprac. Grażyna Lewandowicz-Nosal, Warszawa 2008.
- Wykaz działów katalogu rzeczowego w bibliotekach publicznych dla dzieci i młodzieży*, oprac. Grażyna Lewandowicz-Nosal, Warszawa 2020.

- Wzrost czytelnictwa nastoletnich dziewcząt* [online] [dostęp 18 marca 2021]. Dostępny w World Wide Web: <https://www.bn.org.pl/aktualnosci/3489-wzrost-czytelnictwa-nastoletnich-dziewczat.html>.
- Young Adult, New Adult – co to jest?* [online] [dostęp 5 marca 2021]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.lustrorzeczywistosci.pl/2014/06/young-adult-new-adult-o-co-chodzi.html>.
- Zasacka Zofia, *Chłopcy coraz częściej wykluczają się z kultury czytelniczej – trendy w postawach czytelniczych nastolatków*, „Poradnik Bibliotekarza” 2017, nr 1, s. 4–7.
- Zasacka Zofia, *Nastolatki i książki – od czytania codziennego do unikania*, „Edukacja” 2012, nr 2(118), s. 20–35.

Changes and development prospects for young people literature on the Polish publishing market

ABSTRACT: The article is an attempt to look at literature for young people and notice the need to separate it from books dedicated to child readers. The attention was paid to independent, integral features differentiating these two categories and the resulting expansion of the audience of publications intended for young people. The article is an attempt to evaluate the condition of publications for young people on the Polish publishing market. The aim of the article is to check whether the literature dedicated to young people has developed or has stayed in stagnation in recent years. The research was carried out by analyzing the content of the available literature on the subject, different reports and the Internet book community.

KEYWORDS: youth literature, young adult, new adult, youth reading.